

Звіт про опитування щодо якості викладання навчальних дисциплін
НаУКМА
(осінь 2017/2018 н. р.)

Протягом останніх навчальних тижнів осіннього семестру 2017-2018 н. р. було проведено чергову хвилю опитування студентів НаУКМА щодо якості викладання навчальних дисциплін. Це вже третя хвиля опитування, яка передбачала авторизацію студентів. Водночас, враховуючи досвід попередніх хвиль, було дещо змінено питання анкети з метою покращення якості інформації та усунення неточностей інтерпретування.

Порівняно з попередніми хвилями, восени показник участі студентів значно підвищився, до 22% загалом. Якщо деталізувати по факультетам та рокам навчання, то маємо таку кількість заповнених анкет, придатних для аналізу:

ФГН – 1459
ФЕН – 475
ФІ – 695
ФПвН – 1075
ФПрН – 337
ФСНСТ – 771
Загалом – 4812.

Водночас слід зауважити, що кількість анкет по переважній більшості курсів складає менше 8 штук, лише кілька дисциплін з усього університету мали показники участі слухачів на рівні більше 60%. Все це разом із загальними та відносними показниками участі студентів в опитуванні та особливостями збору й специфіки інформації – фактично самовідбором учасників, що не дозволяє говорити про вибірку та вимагає показників участі на рівні майже суцільної вибірки, тобто більше 80%, – унеможлиблює кількісний аналіз результатів опитування.

Отже, нагальною лишається проблема підвищення участі студентів в опитуванні. Слід зазначити тут, що наявний рівень участі зараз корелює із участю студентів у студентському самоврядуванні, зокрема виборах до Студентської колегії. Проте ще рано говорити, чи тут чи така кореляція дійсно є, чи це є випадковістю. Так чи інакше, але наявні зараз показники рівня участі студентів в опитуванні говорять про те, що активна інформаційна кампанія щодо опитування може дати певні результати, особливо якщо до неї залучені викладачі курсів. Це особливо важливо, бо як вже писалось раніше, досвід західних університетів показує, що основним чинником підвищення рівня участі студентів виявилась робота з викладачами та прохання (або прямо сформульована вимога) щодо приділення часу на заповнення електронної анкети під час останнього семінарського або лекційного заняття.

З іншого боку, від опитування про якість викладання навчальних дисциплін не можна очікувати миттєвих результатів, хоч певні очікування такого ґатунку можуть скластись як у студентів, так і у викладачів, особливо тих, які активно долучаються до цього процесу. Змістовно та продуктивно використовувати результати опитувань можна тільки зафіксувавши певну тяглість та повторюваність результатів, впевнившись, що отримані дані не є винятками, а свідчать про систематичні успішні практики або проблемні моменти. Зокрема все це говорить про потребу напрацювання політик поширення результатів опитування, забезпечення дотримання максимальної приватності всіх зацікавлених осіб разом із якомога повнішим використанням результатів в навчальному процесі. Важливим є і наголос на гарантіях забезпечення анонімності студентів, які взяли участь в опитуваннях.

Першочерговим є позиціонування цих опитувань як таких, які є не тимчасовим явищем, а невід'ємною частиною навчання та ширше, університетського життя, та лише однією, хоч і дуже важливою, зі складових процесу оцінювання якості викладання.

Вище вже зазначалося, що для цієї хвили опитувань було відредаговано анкету, а саме:

- вилучено питання, яке неоднозначно трактувалось *«Я задоволений/а лекціями та семінарами однаковою мірою»*.

- додано питання про готовність порекомендувати цей курс іншим, про очікувану оцінку з курсу та оцінку часу, потрібного для підготовки до занять: *«Я б радила/в іншим записатись на цей курс»*, *«Яку оцінку Ви розраховуєте отримати з цієї дисципліни?»*, *«Скільки годин на тиждень Ви витрачали на підготовку до занять з цієї дисципліни?»*

Як вже було зазначено, наявні показники рівня участі не дають можливості кількісно аналізувати результати опитування по майже всім дисциплінам. Водночас, можна обережно говорити про наявності або відсутності певних кореляцій загалом. Так, очікувано спостерігається відповідність рівня задоволеності курсом та готовності порекомендувати його іншим студентам. Між тим, такої кореляції не спостерігається між складністю курсу й/або очікуваною оцінкою та задоволеністю й/або готовністю порекомендувати його. Проте знов слід наголосити, що це є тільки попередні висновки і для більш надійних та репрезентативних потрібні вищі показники участі студентів.

Неможливість кількісного аналізу результатів не виключає обговорення й інтерпретації якісних даних, а саме відповідей на дві відкритих питання. Тут варто пам'ятати про обмеження, які накладають особливості якісницької методології – а саме те, що фіксується не стільки розповсюдженість, скільки спектр думок та основні змістовні категорії без зазначення їх рівня поширеності. Також, обмеженням є неможливість робити однозначні висновки з приводу будь-якого окремо взятого курсу чи викладача. Кількість відповідей, які

припадають на один окремії курс дуже мала і незалежно від того, якими саме є ці відповіді – нейтральними, позитивними та/чи негативними, – не можна виключати, що за суцільного опитування вони складатимуть меншість. Хоча назагал, рівень заповнення відкритих відповідей і є достатньо високим – а саме від загальної кількості придатних для аналізу анкет (4812), відповідь на питання «Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?» містили 2333 (48%), а на питання «Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?» – 2118 (44%).

Цікаво, що більшість з цих 4812 анкет містили змістовні відповіді на обидва запитання, зазначали як позитивні моменти курсу, так і те, що вони хотіли б змінити. Окрему категорію складають анкети, де відповідь на одне з питань радше продовжувала основну позитивну, в переважній кількості випадків, оцінку курсу. Разом все це свідчить про радше позитивне та конструктивне налаштування студентів. Більше того, якщо для якоїсь дисципліни було декілька анкет з заповненими відкритими відповідями, то як правило вони всі вказували на схожі сильні та слабкі сторони, систематично говорили про одні й ті самі речі. Тобто фіксувалась певна повторюваність відповідей. При цьому наявність кількох негативних коментарів не заперечує високої оцінки курсу загалом.

Звичайно, це не виключає наявність поодиноких «викидів», як в позитивну, так і в негативну сторону, що зокрема, може бути свідчення суб'єктивного ставлення. Все це тільки наголошує, що для використання отриманих результатів, наприклад кафедрами, треба розуміти, що потрібна їх додаткова «верифікація» (триангуляція) з боку інших джерел, яка покаже систематичність та тяглість щодо зазначених позитивних або негативних аспектів викладання. Більше того, специфіка опитування загалом потребує наявності повторюваних результатів впродовж тривалого періоду і виключає «моментальність» висновків на основі тільки одного-двох опитувань.

Крім власне своїх вражень від курсів та викладання, студенти писали про свої успіхи чи проблеми, з якими стикалися під час прослуховування курсу, висловлювали захоплення чи незгоду, писали роздуми щодо специфіки навчального плану та організації навчання, рефлексували щодо власного досвіду та досвіду колег. Загальне враження від прочитання всіх відкритих відповідей переконує, що налаштування студентів є в переважній своїй більшості конструктивне й зацікавлене у навчанні та постійному покращенні його рівня. Видається, що таке налаштування студентів слід цінувати та плекати, зокрема через зворотний зв'язок.

Детальний аналіз відкритих відповідей дозволяє згрупувати їх за основними темами або проблематикою, на які слід звернути увагу викладачам та кафедрам в подальшому. Основною такою темою є 1) структурованість курсу (насамперед наявність РТП/силабусу та його дотримання, логічність та системність викладу матеріалу, суголосність лекцій, семінарів та практичність занять, відповідність назви та анотації дисципліни її фактичному змісту й навчальним цілям (спрямованість на досягнення чи розвиток заявлених результатів навчання та компетентностей), зрозумілість змісту та суті навчальних завдань, зокрема письмових робіт, наявність методичних вказівок та вимог до них). Фактично, саме це є тим, про що говорять в першу чергу, коли вказують саме про недоліки курсу. Також, серед інших основних тем слід виділити: 2) ставлення викладача до студентів та систему оцінювання (окремо виділяються її зрозумілість й прозорість та її справедливість, тут таки вказують і на упередженість або не відповідне ставлення до студентів), 3) рівень зацікавленості викладача.

Цікаво, що в попередніх хвилях опитування серед недоліків та проблемних моментів курсу насамперед вказувалась незрозумілість, непрозорість чи несправедливість системи оцінювання (переважна більшість негативних коментарів), упередженість чи ставлення викладача до студентів (невідповідне), і тільки потім – відсутність РТП чи методичних вимог. В цій хвилі ми маємо відмінну ситуацію, де коментарі про незрозумілість системи оцінювання чи упередженість викладачів зустрічаються набагато рідше не тільки за критику щодо структурованості курсу, але й щодо незацікавленості викладачів чи постійних запізнень більше ніж на 15 хвилин чи перенесення занять. Загалом, тема організації занять, тобто способу їх проведення, перенесення та/чи тайм-менеджменту включно з запізненнями викладачів більше ніж на 15 хвилин, вже може цілком бути виділена як окрема, зважаючи на те, як часто на це вказують студенти.

Проте неправильно думати, що ці теми переважно згадуються в негативному аспекті. Так, і в позитивних коментарях зберігається така саме картина. Серед позитивних аспектів студенти часто зазначали, що викладач приділив час поясненню структури курсу, основним вимогам до робіт та системі оцінювання, що все було вчасно та зрозуміло, що лекції та семінари були відповідними тощо. Також, вочевидь є очікування вчасного інформування студентів про зароблені бали. Можна говорити, що достатньо чітка організація та методичне забезпечення курсу, структурований та детальний і зрозумілий силабус/РТП підвищують загальну оцінку задоволеності курсом.

Далі наведено найбільш типові приклади по виділених темах (категоріях). Всі цитати наведено без редагування, за винятком скорочення імен і усунення інформації, за якою можна ідентифікувати дисципліну.

1) Коментарі щодо змісту курсу його структури, якості викладу лекцій, підбору завдань, практичності семінарів, доступності літератури тощо.

Курс який був на відмінно оснащений літературними джерелами у підготовці до семінарів

Лекції: велика кількість актуальної інформації, відеозадачі, пояснення + до кожного семінару ХХХ надсилав дуже детальний перелік питань, визначень тощо, що ми маємо знати з цієї теми +перелік рішень і всього, що треба. при цьому перелік складений таким чином, що не [підготувавшись], не зможеш вирішити задачу, а це виключало халтуру (ну у моїй підготовці точно)

Практичні кейси

Пояснення теоретичного матеріалу на практиці. Наведення реальних кейсів з життя

Цікаві лекції, добре викладений матеріал, додаткова література при підготовці до семінару дійсно зацікавила і зробила підготовку до нього справді необтяжливою. Практичні заняття були продуктивними і стосувалися саме мети курсу.

Значна частина тем з РТП так і не була пройдена, натомість більшість часу ми слухали приклади з життя. Наводились теорії, які не є науково підтвердженими, а деякі з них навіть визнані небезпечними для здоров'я. Всі студенти готували доповіді на семінарські заняття, але часто навіть половина не встигала їх озвучити через відволікання викладача на життєві приклади і т. д.

Надто великий об'єм матеріалу який дуже важко знайти взагалі та якісно вивчити.

- ненадання потрібної літератури (зазвичай ми просто не розуміємо, де брати інформацію на семінар. І скільки б ми не готувалися, завжди будуть питання, відповідь на які ми не знаємо) - небажання надати допомогу студентам, щоб вони розібралися в матеріалі

*Для початку, назва предмету не відповідає змісту. Не знаю, погано це чи добре, але так воно є. З одного боку, непогано тому, що ми вчили досить цікаві речі, але з іншого - це був не ****

Можна було б більше практичних кейсів розібрати, а не лише читати непотрібні доповіді

2а) Коментарі щодо системи оцінювання, її наявності, зрозумілості, прозорості.

(сподобалось) Лояльність системи оцінювання. Можливість швидко отримати фідбек від викладача.

Щирість та доброзичливість викладача, його відчуття гумору, людяність, система оцінювання практичних занять...

Зрозумілі критерії оцінювання, а також зрозуміле подання матеріалу - було приємно працювати зі справжнім фахівцем своєї справи.

Незрозуміло як оцінюється активність на семінарах, який рівень балів протягом курсу (не враховуючи бали за окремі завдання)

Відсутність чітких вимог та дедлайнів, прописаних у РТП. Відсутність можливості слідувати за поточним станом балів.

Оцінювання протягом триму було абсолютно не стабільною, постійно(ПОСТІЙНО) змінювалась. Я(як і більшість серед моєї групи), не вважаємо нормальним оцінювати [творчу] роботу та переклад 2-3х сторінок тексту в однакову кількість балів (10). Тобто, можна не зробити проект, але перекласти текст(переклад за додаткові бали) і я нічого не втрачаю. Та й взагалі, проекти зазвичай важать набагато більше балів. Спочатку відвідування круглого столу не мало оцінювати, але вже ПІСЛЯ того, як він відбувся, виявилось, що він важить 10балів. Були деякі люди, які не прийшли, бо їм не було цікаво, вони думали, що нічого не втрачають, але потім раптово вони втратили 10балів.

2б) Коментарів щодо ставлення та/чи упередженості викладача, його поведінки щодо студентів.

Загалом, саме цей аспект оцінювання якості курсів видається найбільш проблематичним для того, щоб зробити адекватні висновки та втрутитись за потреби в ситуацію, потребує ретельної та систематичної роботи кафедри. Звичайно, висновки не можуть бути зроблені тільки на одному-двох опитуваннях, проте саме регулярні опитування дозволять виявити систематичні випадки та відповідно реагувати на них, або заохочувати найкращі практики.

(сподобалось) Дружня атмосфера, хороше ставлення, дискусії, ліберальний стиль

(сподобалось) Персоналія викладача. Я думаю, ХХХ залишиться моїм улюбленим викладачем до кінця бакалаврату (незалежно від того, який бал я отримаю за його курс).

(сподобалось) Принциповість викладача Зворотній зв'язок!!!

(не сподобалось) Критика на основі не співпадіння з власними переконаннями

Викладач часто зловживає своїми повноваженнями

Курс є важливим і цікавими, але у зв'язку з неадекватністю, нелогічністю, непослідовністю, агресією викладачки, він втрачає свою важливість. Викладач дозволяє собі принижувати студентів на парах і поза парами, доводить до сліз.

Моральний тиск з боку викладача, для мене як вразливої людини, був дуже великим. Часто траплялося, що знаючи правильну відповідь, я не говорила її, боячись різкої реакції викладача.

3) Коментарів щодо ставлення викладача до власне викладання, його зацікавленість.

(сподобалось) Ставлення викладача. Він чітко бачив, коли аудиторія не сприймає інформацію і намагався якомога більш зрозуміло пояснити. Встановились дружні зв'язки на заняттях.

Викладач ентузіаст. Намагався всіляко нас заохочувати, запрошував на лекції деяких експертів....

Максимальна віддача від викладача. Було видно, що йому цікаво нам викладати. Кожна лекція була максимально інформативною.

Усі побажання (щодо літератури і форми проведення семінарів) студентів він урахував ще у процесі, тому наразі претензій немає.

Викладач має дуже гарне почуття гумору; він зацікавлює студентів своїм ставленням до даного предмету.

(не сподобалось) Ну, це ХХХ йому просто пофіг. Ну, що там можна змінити? Все так і заохочує до того, щоб нічого не робити. ...

.... Підручковий предмет, підручковий викладач. Тарабанимо доповіді за підручниками і вікіпедіями чисто механічно, сподіваючись отримати зарах і нарешті випуститися. Повний тлен. Проблеми наступні: а) викладачу пофіг ...

Найбільше не сподобався підхід викладача. ХХХ має жахливий підхід до роботи зі студентами. На парах погрожує, що може вигнати за дрібні речі, наприклад, за небажання давати відповідь або розмови. Також ХХХ досить часто може грубіянити своїм студентам та завуальовано піджартувувати над інтелектуальними здібностями студентів. Я вважаю, що студентів треба заохочувати до роботи, а не своїм ставленням, навпаки, відбивати бажання ходити на пари.

4) Коментарі про тайм-менеджмент.

Постійні запізнення лектора на 15-20 хв, а також періодичні паузи у лекції, що тривають по декілька хвилин, що загалом давало півпари. Натомість затримувати студентів після пари, коли перерва 10 хв, можна було.

... Також, викладачка систематично запізнювалась на семінари приблизно на 20 хвилин, що в сумі за всі запізнення вийшло на цілу пару, що, на мою думку, значно вплинуло на розуміння даного предмету.

викладач систематично запізнювалась на пари на 20-40 хвилин. скасувала 4-5 пар, 13 та 17 листопада взагалі не з'явилася без попередження, на повідомлення з питаннями "чи буде заняття" не відповідає. домашнє завдання було лише перші 3 тижні. ... Таким чином, ми пройшли лише третину матеріалу, проте і ті заняття, що відбулися, досить часто обмежувалися [вказано тип завдань - АО]

Як і в попередніх хвилях опитування, подекуди серед недоліків вказувались ті, які не залежать від викладача та кафедри, а саме зауваження щодо місця та часу проведення занять, матеріально-технічного забезпечення (включно з обладнанням лабораторій та зручністю сайтів курсів), кількістю студентів у групах.

Основні типи таких коментарів ілюструють наступні приклади:

Місце проведення лекцій не відповідало нормальним умовам, оскільки на КМЦ було доволі холодно, а інколи і темно, тому за таких умов важко сприймати інформацію.

Холодний 9 корпус та ремонтні роботи під час навчального процесу

Я думаю, було б на багато краще, якби поділили на семінарські групи...

Все сподобалось. Хотілося б тільки більшого забезпечення матеріально-технічними ресурсами для семінарів...

Сайт, за допомогою якого ми, власне, навчались протягом курсу був м'яко кажучи незрозумілим для нас перші 2 місяці (а бали тим часом втрачались). ... Матеріал для читання, викладений у facebook був некомфортним для очей, та й загалом завантажувати кожен сторінку тексту, потім зберігати, а потім відкривати й читати - марна трата часу, якого й так нема.

Заняття проводяться на першій парі.

... Вся група мала шість пар підряд, пари з цього курсу відбувались на п'ятій та шостій парі, відповідно матеріал майже не засвоювався.

Варто зауважити, що такі коментарі не можна відкидати або ігнорувати, та за можливості слід зважати на побажання студентів, там, де ситуацію можна покращити спільними зусиллями факультету, адміністрації університету, викладачів та кафедри.

Як вже зазначалося, вимогливість викладача або складність курсу не відкидали високої оцінки дисципліни загалом. Часто у своїх відкритих відповідях вимогливість викладача (поєднана з його/її принциповістю) та/або складність дисципліни вказується як позитивний момент, так само як і англійська мова викладання.

Нижче наведено приклади, коли студенти зазначали як позитивні, так і негативні аспекти викладання курсу.

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Не поверхнево, все зрозуміло пояснювалось. Викладач заохочував та справедливо оцінював.</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>У деяких темах багато теоретичного матеріалу (40+ питань).</i>

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Та все розкішно. Абсолютно шикарний викладач. Він сам розуміє про що говорить, оці його стихія. Тому і нам пояснює все зрозуміло. Супер взагалі. Ставлю "клас".</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>Єдине, що дратує, це організаційні моменти, бо вони позбавляють задоволення від цього курсу. Не можна повноцінно насолодитися *** і ***, якщо тобі їх читати на один тиждень за вихідні. Щось він там від'їзжав, потім не прийшов, кароче, відпрацьовуємо, по два</i>

	<i>семінари на тиждень, все так зім'ято. Просто шкода, бо хотілося б приділити цьому більше часу.</i>
--	---

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Цікаві семінари, підготовка доповідей, інформативні презентації</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>Пояснення задач</i>

Як було зазначено, частина студентів відчувала необхідність відповісти на всі питання, тож коментар на одне з відкритих питань або продовжував основну оцінку, або зазначав незначні моменти. Нижче наведено приклади таких коментарів:

Позитивна оцінка.

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Обговорення задач разом з викладачем, Гарно пояснює матеріал, справедливо оцінює, і взагалі він просто крутий чувак.</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>Все сподобалося</i>

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Це чудово, коли викладач ще пам'ятає, як сам був студентом, які тоді у нього були проблеми та цілі. До того ж не просто студентом, а студентом Могилянки! Мабуть, з поміж всіх викладачів він став найближчим до учнів. Корисні поради, паралелі з іншими науками та історичними епохами, завдання англійською мовою та багато іншого було неймовірно цікавим і точно запам'ятається і знадобиться мені у майбутньому(бо я вже активно користуюся отриманими знаннями на інших предметах)</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>Єдиною проблемою було те, що лекції завжди були першою парою і я на них або спізнювалась через автомобільний трафік, або засинала через перевтому... Занадто мало часу(1 семестр) для такої дисципліни.</i>

Цікаво, що цей момент з прикладу про нестачу часу (викладання, занять, лекцій тощо) є достатньо типовим – у випадку задоволеності курсом часто зазначалась потреба збільшити його обсяг, тривалість чи вагу (нормативність).

Негативна оцінка

«Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?»	<i>Нічого.</i>
«Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?»	<i>Найбільше не сподобалась якість курсу. Отримати А не докладаючи зусиль - надто просто. Студенти ідуть на цей курс лише для того, аби таким чином витягнути всі ніші оцінки. Даремна трата кредитів. Отриманих знань - нуль.</i>

Як і в попередніх опитуваннях, в частини відкритих відповідей студенти пропонували змінити обсяг курсу (найчастіше - збільшити), змінити рік викладання чи тип курсу (вибірковий/нормативний), пропонували загальні зауваження щодо специфіки навчального плану та програм. Очікувано, дисципліни, які сподобались чи видались корисними або змістовно насиченими пропонується збільшити, а курси, які вважають неактуальними чи нецікавими («нічого нового, повторення», «підручникові» тощо) – зменшити або перенести у вибірккову частину.

Відкриті відповіді фіксували і наявність діаметрально протилежних коментарів щодо одних й тих самих дисциплін – від захоплення до несприйняття, що говорить про потребу обережного та ретельного аналізу кожного окремого випадку. Водночас, як вже наголошувалось, там де було наявно кілька пар відкритих відповідей щодо дисципліни, як правило вони були когерентними, навіть якщо загальна оцінка курсу давалась різна. Тобто дисципліну «хвалили» за одне, а бажали змінити інше: наприклад, якщо як негативний аспект відмічали неструктурованість лекцій, то позитивних коментарів щодо цього не було, а натомість мова йшла про інші аспекти, напр., незрозумілість системи оцінювання.

Звичайно, повне використання результатів опитування не можливе без залучення до нього більшої кількості студентів та підвищення рівня участі, що дасть можливість отримати адекватний зворотний зв'язок кафедрам та викладачам й адміністрації, дозволить студентам дійсно вплинути на навчальний процес та покращити якість навчання.

Підготувала: Анна Осипчук